

BHAGAVAD GİTA PERSPEKTİFİNDEN HİNDUİZM'DE TANRI İNANCI*

The Belief of God in Hinduism from the Perspective of Bhagavad Gita

Mustafa KISAKOL*

ÖZET

Hinduizm günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık %16'sına denk gelebilecek nüfus yoğunluğuna sahip ve bir milyarın üzerinde mensubu olan önemli bir dini gelenektir. Bu yönüyle dinler tarihi araştırmalarında özel bir yere sahiptir. Ülkemizde Hindoloji bölümleri dâhil birçok ilahiyat fakültesinde onun hakkında araştırmalar yapılmaktadır. Ancak Hindistan ile geçmişteki bağlarımız ve günümüzdeki ilişkilerimiz düşünüldüğünde yapılan araştırmaların yeterli olmadığı da bir gerçektir. Bu nedenle mevcut makalemizde Hinduizm'in geniş inanç yelpazesinden yalnızca tanrı inancına dair yansımalar, yine bu dini gelenek içinde önemli bir yere sahip olan *Bhagavad Gita* isimli kutsal metin üzerinden incelenecektir. Hinduizm, tarih sahnesine çıkmış olduğu günden bu güne tanrı inancı noktasında farklılıklar arz ettiği için, giriş bölümünde, bu dinin araştırmacılar nezdinde nasıl bir tanrı inancı sergilediğine değinilmiştir. Daha sonra merkeze aldığımız *Bhagavad Gita* isimli kutsal metnin verileri ışığında bir Hindu'nun nasıl bir tanrı tasavvuruna sahip olduğuna dair kanaate ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu tanrı tasavvurunun bir neticesi olan ve *Bhagavad Gita*'da detaylarıyla anlatılan tanrıya ulaşma yolları makalede ayrı bir bölümde incelenmiştir. Kısacası araştırmanın temelini oturmuş olan *Bhagavad Gita*'da Hinduizm'in tanrı inancına dair yansımalar çeşitli yönleriyle ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hinduizm, tanrı, Bhagavad Gita, bhakti, meditasyon.

ABSTRACT

Hinduism is an important religious tradition which has more than a milliard members and which has approximately %16 population density of today's world population. With this aspect it has very important position in history of religion based researches. In our country, it has been studied with many aspects in Divinity Faculties including Hindology department. However it is an undeniable reality that the

* Bu çalışma, yazarın Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda 2019 yılında tamamladığı "Hinduizm'in Bhagavad Gita Merkezli Temel Doktrinleri" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Doktora Öğrencisi. Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Çorum/Türkiye. E-posta: mustafakisakol@gmail.com. ORCID ID: 0000-0001-9278-7514.

This article was checked by Turnitin.

studies regarding this subject should be increased when our previous links and nowadays relationships with India is considered. For this reason, from Hinduism's wide range of beliefs, only reflections of god belief will be analyzed in this article with the sacred book named *Bhagavad Gita* which has very important position in this religious tradition. In the first section, how this religion demonstrates about god belief in researcher's opinion due to Hinduism has been differed about god belief since it has appeared on the stage of history, has been mentioned. After that, with the gleams of datas of *Bhagavad Gita* that we put into the center of this research, we will try to understand how a Hindu believer has an imagination about his/her own god typically. Besides, paths of attainment to god will be examined in a different section which has been mentioned with detail in *Bhagavad Gita* and which has been a result of this kind of god imagination. To sum up the reflections of god beliefs of Hinduism will be probed with different aspects of it in *Bhagavad Gita* within the center of the article.

Keywords: Hinduism, god, Bhagavad Gita, bhakti, meditation.

Giriş

Dinler tarihi araştırmalarında tanrı kavramının incelenmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Budizm'in tanrı anlayışı üzerine yapılan tartişmaları bir kenara koyarsak, neredeyse bütün dinlerde yüce bir varlığa ya da yüce kabul edilen bir ruha tazim vardır. İlkel toplumlarda da tezahürlerini gördüğümüz tanrı inancı bu yönüyle dini araştırmaların öncelikli araştırma konusudur (Sena, 1993: 18). Dinler tarihinin araştırma sahasına giren Hinduizm ise, tanrı inancının incelemesi noktasında özel bir yere sahiptir. Dinler tarihinin bir disiplin olarak ortaya çıktığı dönemlerde alanın kurucularının birçoğu, Hint kültüründeki tanrı anlayışının insanlığın dini duygusuna kaynaklık eden arkaik nedenleri içerebileceğini düşünmüştür. Ayrıca insanlık dini olarak tanımladıkları özü bu dini geleneğe bulma çabası içine girmişlerdir (Alıcı, 2017: 28). Bu nedenle mevcut makale, Hinduizm'in tanrı inancını yine bu dini gelenek için çok önemli bir yere sahip olan *Bhagavad Gita*¹ isimli kutsal metindeki yansımalarıyla ele almayı amaçlamaktadır.

Gita, Hinduizm'in *smriti* metinlerinden olan *Mahabharata*'nın bir bölümüdür. Bu bölüm destan boyunca anlatılan olayların düğümünün çözüldüğü, asıl verilmek istenenin ortaya koyulduğu kısımdır. Bu nedenle destanın kendisinden ziyade *Gita* kısmı ilgi görür, ezbere bilinir ve çokça okunur (Günay, 2007: 56). *Gita*'da Veda döneminin güneş tanrısı Vişnu ele

¹ *Bhagavad Gita* ismi yerine buradan sonra *Gita* kısaltması kullanılacaktır. *Bahgavad* "tanrı", *Gita* ise "ezgi, şarkı" anlamına gelir. "Tanrının ezgisi" şeklinde tercüme edilmiştir (Yitik, 2017: 64).

alınmaktadır. Samkhya Yoga felsefesi de burada kendine yer bulur. Vasudeva kültünü, Krişna isimli çoban kahramanı, *Upanişadlarda* da karşımıza çıkan Brahman felsefesini ve sınırlı olmakla beraber Budizm’de de karşılaşılabileceğimiz dini düşünceleri burada görebiliriz. *Gita* bahsettiğimiz bu konuları materyalist bir yaklaşımla harmanlayıp inanç sahiplerine sunmaktadır (Kutlutürk, 2009: 68). İçerisinde pratik dini bilgiler vardır. Dini duyguları güçlü Hindular onu rehber edinmişlerdir. Onların zor dönemlerinde ya da büyük sıkıntıların çekildiği dönemlerde onlara acılarını unutturmak için bir çıkış yolu olmuştur. Dünya çapında ün yapmış Hindular bu kitabı kendilerine rehber edindiklerinde, psikolojik bir rahatlama yaşadıklarını ifade etmektedirler. Örneğin ünlü Hint düşünürü Mahatma Gandhi, “Kuşkular beni huzursuz ettiğinde, hayal kırıklıklarından başka bir şey göremediğimde, ufukta umudun bir zerresi bile yokken, *Gita*’ya dönerim ve orada beni rahatlatacak bir pasaj bulurum ve bir anda altından kalkılması zor acıların orta yerinde gülümsemeye başlarım” der (Gandhi, 2004: 256). Yine bir defasında, dünyevi sıkıntıların baskısı altında güçten kuvvetten düşmüşken *Gita*’dan bir beyit hatırlayınca neredeyse dans edecek hale gelip rahatladığını da ifade etmiştir (Gandhi, 2004: 13). Gandhi, dini anlamda *Gita*’dan çok beslenmiştir. Ondaki 700 beyitten herhangi birini okuduğunda *Sastralann* ve *Upanişadlann* sunduğu bilgilerin en mükemmel örneklerini gördüğünü söyler. Sanskritçeyi sırf *Gita*’yı anlamak için öğrendiğini, onun dini bir kutsal metinden öte, anne kadar kıymetli olduğunu ifade eder (Gandhi, 1987: 131). *Gita*’nın önemine dair referanslar çoğaltılabilir. Ancak bu konu kendi başına bir araştırma oluşturabilecek niteliktedir. Mevcut makalemizde üzerinde durulacak mevzu, bu önemli ve genel kabul görmüş kutsal metnin Hinduizm’in tanrı inancını nasıl yansıttığıdır.

Öncelikle belirtilmelidir ki, Hinduizm’de tanrı tasavvuru, diğer dinlerin tanrı tasavvurlarından birçok yönden farklılıklar göstermektedir. Dinler tarihi araştırmacılarının genel kanaati, bu dinin çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olduğu yönündedir. Ancak bu dinde politeizmin, monoteizmin ve henoteizmin çeşitli yansımalarına da rastlamak mümkündür. Bu durum genellikle kutsal metinlerin çeşitliliğinden ve halk ile din adamlarının algı ve ilgi düzeylerindeki farklılardan kaynaklanır. Aydın din adamları akla dayanan ve izah edilebilen inanç ve uygulamalara itibar ederken, sıradan halk gözle görülen ve duyularla algılanan somut uygulamalara ilgi göstermiştir (Yitik, 2015: 326).

Bazı araştırmacılara göre kimi dinlerin ateist özellikler sergilediği söylene de dünyadaki dinlerin tanrı anlayışındaki genel eğilimleri politeizm, monoteizm ve düalizmdir. Üzerinde çalıştığımız Hinduizm ise politeist

bir görünüm sergiler. Ancak geleneksel politeist anlayıştan farklılıklar göstermektedir. Bunu savunanların başında F. Max Müller gelir (1882: 80-81). O, bu konu üzerinde çalışmalar yapmış bir araştırmacıdır. Ona göre politeist tanrı anlayışından monoteist tanrı anlayışına geçerken bir ara form vardır. Bunun adı henoteizmdir. Hinduizm'in tanrı anlayışı bakımından bu safhasına dikkat çeken ilk kişi, *Antik Sanskrit Tarihi* isimli eserinde yine kendisi olmuştur (Müller, 1878: 275). Müller henoteizm kavramını hem geleneksel politeizm modelinden hem de monoteizm anlayışından ayırmak için, *Vedalar* dönemindeki ayrı bir tanrı anlayışı aşamasını ifade etmek üzere kullandığını belirtmektedir. O, dönemdeki Hindu tanrı tasavvuruna henoteizm demenin uygun olacağı kanaatinde. Çünkü *Vedalar*'daki ilahilerde genellikle farklı, bazen de aynı ilahide birden çok tanrıya dua edilebilmektedir. Bir ilahide Agni övülen bir tanrı iken, bir başkasında Indra ya da Soma ön plandadır. Ancak bu tanrılar arasında herhangi bir üstünlük söz konusu değildir. İbadet eden kişi hepsine aynı duygularla ibadet eder (Müller, 1882: 80-81).

Henoteizmde diğer tanrıların varlığı umursanmadan; ancak bildiğimiz monoteizmden farklı bir şekilde, tek bir tanrıya tapınma vardır. Aynı zamanda bildiğimiz politeizmden farklı bir şekilde, süper bir gücün kontrolü altındaki tek bir tanrının değişik tezahürlerine tapınma da vardır. Müller'e göre bu durum, eldeki verilere bakılırsa ancak *Vedalar*'da mevcuttur. Başka hiçbir yerde karşımıza çıkmamaktadır. Nitekim *Vedalara* göre bir din adamı bazen diğerlerinin arasında sadece bir tanrıya dua edip ilahiler söyler. Bu tanrı, o an için abid nezdindeki tek tanrıdır. Aynı din adamı başka zaman başka bir tanrıya en yüce güç o imiş gibi dua edip ilahiler söyler. İlginç olan o bir tanrıya dua ederken diğer tanrıların varlığını da kabul etmektedir (Müller, 1878: 276-278). Burada üzerinde durduğumuz nokta budur. İşte Müller bu inanç biçimini "henoteizm" olarak isimlendirir. Ancak başta da belirttiğimiz gibi Hindu tanrı inancı için genel bir kavram kullanmak zordur. Diğer taraftan tanrı anlayışındaki çeşitlilik gibi bu dini gelenek içerisinde genelin inancını yansıtacak referans gösterebileceğimiz kutsal metin de çok nadirdir. Bu durumun istisnası diyebileceğimiz ender metinlerden biri *Gita*'dır.

Öncelikle *Gita*'da Tanrı, özelliklerini bizzat kendisi anlatır ve henoteizmin işaretlerini orada da görürüz. Fakat bu aşama da Tanrı evrenin çeşitliliğinde muhafaza olan tek bir ruhtur. Öncelikle Tanrı, karşımıza bir insan olarak çıkmaktadır. Onun güçlü kolları ve lotus çiçeği gibi gözleri vardır. O

çok renkli çok şekilleri olan bir varlıktır (Gita, 11/2, 5 ve 16).² Bu varoluşsal özelliklerinin yanında diğer dini metinlerde anlatılan tanrılardan ayrılan en önemli görevi ise dünyada iyiliğe karşı kötülük galip geldiğinde, doğruluğu yerleştirmek, adanmışları kurtarmak, gerçek dini sağlam temellere oturtmak ve yanlış cezalandırıp yok etmek üzere bir insan ya da bir hayvan bedeninde yeryüzüne gelmesidir (Gita, 4/7-8). Onun için form almak gayet doğaldır.

Yine *Gita*'ya göre Tanrı, bilinen kozmostan bağımsız soyuttur. Âlem üç katman olarak tasavvur edilmiştir ve bu katmanların hiç birinde Tanrı'ya eşitlenebilecek bir varlık bulunmamaktadır. İlginç olan ise, Tanrı'nın aşkınlık yönü tarif edilirken, evrendeki çeşitli varlıkların özelliklerinin kullanılmasıdır. Bütün ifadelerde Tanrı'ya ait özelliklerin, bütün varlık türlerinin en iyisi ve en üstünü olduğunu gösterme çabası vardır. Çok sayıda benzetmeye başvurulmasının sebebi ise, somut örneklerle Tanrı'yı anlatabilme gayretidir.³ *Gita*'da Tanrı'nın kozmik özelliklerinin yanı sıra karakteristik özellikleri de anlatılır. Mesela Tanrı Vişnu, kullarına manevi yakınlık açısından eşit mesafededir. Onların hiç birinden nefret etmediği gibi özel bir sevgi de beslemez (Gita, 9/9). Kimseyi dost ya da düşman edinmemiştir. Gönülden bir muhabbet ve samimiyetle kendisini arayanlara, Ona aşkla hizmet edenlere, aynı sevgi bağıyla bağlanmaya başlar. Böylece Tanrı'nın başlangıçtaki tarafsız hali onu arayanlar için olumlu yönde değişir (Gita, 9/29). Bu bilgilere bakılırsa Tanrı'nın kullarına karşı tavrı adil ve çift yönlü ilişkiye göre şekillenmektedir. Özellikle 15-16. yüzyıllarda Hindistan'da önemli bir gelişim gösteren Bhakti hareketi, *Gita*'daki bu tanrı anlayışından önemli ölçüde beslenmiştir (Kutlutürk, 2019: 223). Ayrıca Tanrı'yla ilgili üzerinde yoğunlaşılan durum ondaki özden var olduğudur. Bu sebeple Tanrı için değerli olan davranış, her yeni hayatta onunla bütünleşmek için yapılması gerekenleri harfiyen yapmaktır. *Gita*'yı inceledikçe Tanrı'nın kulundan istediği şeyin bu olduğu açıkça görülmektedir. Diğer taraftan dindar birey Tanrı'yla bütünleşmek için onu bilmeli dahası her yönüyle onu idrak edebilmelidir.

1. *Gita*'da Tanrı'nın Bilgisi ve İdrak Edilmesi

Gita'da Tanrı'nın bilinmesi ve idrak edilmesi önemli bir yer tutar. Öyle ki, diğer dini ritüel ve uygulamaların temel amacının; bütün kainatı sarıp sarmalayan tanrısal özün ne olduğunu kavramaya ve ona ulaşip onda

² *Gita* referansları (Sridhar, 2008) metni üzerinden yapılmıştır. *Gita*'nın bu basımı, metin içerisinde Türkçe, İngilizce ve Sanskritçe olmak üzere üç dilde yayınlanmıştır.

³ *Gita*, 11. Bölüm. Bu bölüm boyunca, insanların daha rahat kavrayabilmesi için Tanrı'nın kozmik yapısı bilinen varlıklara benzetilerek anlatılmıştır.

ebedi huzura kavuşmaya yönelik olduğu ifade edilir. Bu temel amaç Hindu-
duların önüne koyulmuş ve bu hedefi gerçekleştirmenin yolları sırasıyla
Gita'da anlatılmıştır.

Gita'ya göre Tanrı, tüm evrenin tezahür edişinin ve yok oluşunun
yegâne nedenidir. Ondan daha üstün hiçbir şey yoktur. Bütün varoluş, ipe
dizili değerli taşlar gibi ona bağlıdır. Tanrı suyun tadı, ay ve güneşteki ışık,
eterdeki ses ve erekteki eril güçtür. Toprağın saf kokusu, ateşin aydınlığı,
bütün varlıkların yaşam süresi, sıcak ve soğuk gibi tezatlarla dayanabilme
gücüdür (*Gita*, 6/7-9). Tüm yaşam formlarının ilk nedenidir. Akıllı olanlar-
dan akıllı, kudretli olanlardan kudretlidir. Güçlülerde, bencillik ve bağımlı-
lıktan arınmış güç onun bizzat kendisidir. Yapılarında iyilik, şehvet ve ce-
halet olan her şey ondan doğmuştur. Buna rağmen Tanrı onların içinde
değil, Tanrı'ya bağlı oldukları için onlar Tanrı'nın içindedirler (*Gita*, 7/10-
12).

Tanrı'nın olağanüstü yapısı mükemmel ve ebedidir. Onun nitelikleri,
faaliyetleri ve ilahi dansları⁴ tabiatüstüdür. Tanrı doğumlar geçirmiş olsa
da bu durum sıradan insanlarınki gibi değildir. Bu, Tanrı'nın bilinçli seçimi-
dir. Amacı, formsuz Brahman'ı herkese göstermemektir. Güzel ve değişik
formlara girerek kendisinin kozmik yapısını gizlemektedir (*Gita*, 7/24-25).
Tanrı bu tür gizlenmelerine rağmen şimdinin, geçmişin ve geleceğin bütün
canlı varlıklarını bilir. Ancak onu gerçek anlamda bilecek biri yok gibidir.
Çünkü evrenin yaratılışı sırasında bütün varlıklar yanılığa düşürülmüştür
(*Gita*, 7/26-27). Bu yanılığa rağmen, erdemli işler yapanlar tüm günah-
larından arınırlar ve sarsılmaz bir kararlılıkla Tanrı'ya ibadet ederler. Bu
insanlar, güvenlerini ve adanmışlıklarını Tanrı'ya teslim edip, ölüm ve
hastalıklarla dolu dünya hayatından özgür olmak için çaba gösterirler.
Bunlar, Brahma'yı ve ıstıraplarının kaynağı karmayı bilen kişilerdir. En
önemlisi de Tanrı'yı maddesel boyutuyla, göksel boyutuyla bilme yetisine
sahiptirler. Öyle ki, onlar ölüm anında bile kalplerindeki bağlılıkla Tanrı'yı
unutmazlar (*Gita*, 7/28-30).

Tanrı'nın bilgisi ve idrak edilmesi, kişinin Tanrı'ya bağlı bir zihne ve za-
tıyla birleşmiş bir bilince sahip olmasına, ayrıca ona sığınmasına ve asla
ondan kuşku duymamasına bağlıdır (*Gita*, 7/1). Bununla birlikte yüce ruhu
(Brahma) kavramak için çaba gösteren kişilerin sayısı oldukça azdır. Bu
çaba içinde olanlardan da idrak aşamasına ulaşanlar birkaç kişiyi geçme-

⁴ Tanrı sürekli faaliyet halindedir. Onun faaliyetleri dans figürleri gibi düzenli ve büyüleyicidir.
Hindu inancına göre, Tanrı evreni yaratırken bir dans icra etmiştir. Bu dansın figürleri evrenin
yaratılışını ve yok edilmesini anlatmak için oluşturulmuştur. Bazı dini törenlerde halka gösterisi
yapılır. Ayrıca bk. (Jones & Ryan, 2007: 307).

yecek kadardır (Gita, 7/3). Bu ifadelere bakıldığında, Tanrı'yı idrak etmenin kolaylıkla gerçekleştirilebilecek bir iş olmadığı anlaşılır. Bu nedenle içerisinde bazı görevleri yerine getirmenin de olduğu zorlu bir süreç vardır. Kul bu zorlukları aşarak süreci tamamlar.

Tanrı'nın idrak edilmesi noktasında özellikle şunu belirtmek gerekir. Tanrı'nın dış dünyada yanıltıcı sekiz tane enerjisi vardır; bunlar toprak, ateş, su, hava, eter, zihin, akıl ve egodur (Gita, 7/4). Onun normalde iç, dış ve sınırlı-marjinal⁵ olmak üzere üç tane de ebedi enerjisi vardır. *Gita*'da bahsi geçen sekiz unsur ise, Tanrı'nın yanıltıcı dış enerjisini oluşturan unsurlardır.⁶ Bu dışsal maddesel yapı, diğer yapılara göre aşağı kabul edilmektedir. Üstün olan yapı ise, ruhlardan oluşan sınırlı enerjidir. Ancak insanlar tarafından maddesel varoluş daha çok benimsenmiş görünmektedir. Bu durum, ruhların zevk alma isteğiyle alakalıdır. Ruhani âlem Tanrı'nın içsel enerjisinin neticesi iken, maddesel dünya Tanrı'nın dışsal enerjisinden ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Canlı varlıklardaki enerji, bu iki boyuta da eşit mesafede durmaktadır. Bu nedenle canlılardaki tanrısal öz, sınırlı enerji olarak kabul edilmiştir. İşte bu sebeple canlı varlıklar, maddesel boyutta ya da ilahi boyutta kalmaya sergiledikleri davranışların neticesine göre kendileri karar vereceklerdir (Gita, 7/5).

Gita, Tanrı'nın insanlar tarafından asla tam olarak tanınamayacağını iddia eder. Bunun sebebi, canlı varlıklar dünyasının tamamının maddesel yapının üç hali tarafından yanılgıya düşürülmüş olmasıdır. Tanrı'nın tanınması için bu maddesel engelin aşılması şarttır. *Gita*'ya göre bu "üç halli" maddesel engel kolay kolay aşılamaz. Bu engelin anahtarı, Tanrı'ya mutlak teslimiyettir (Gita, 7/13-14). Yarı tanrı varlıklara gösterilen bağlılık da Tanrı'ya ulaşamamanın nedenlerinden biri olarak ifade edilir. Ancak yarı tanrıya gerçekten inanç geliştirse, o yarı tanrının da kalbinde yer alan gerçek ruh Tanrı Brahma olduğu için, ibadet eden kişiye istedikleri verilir. Elbette kişinin bu elde ettikleri aldatıcı ve fanidir. İbadet eden kulun neticede ulaşacağı kişi yarı tanrıdır. Onun gerçek Tanrı Brahma'ya ulaşma şansı yoktur (Gita, 7/20-23).

Burada inanç sahibi kişiler, yarı tanrıya tapmakla yanlış yaptıkları konusunda uyarılmaktadırlar. Tapılan yarı tanrıların insanı ilahi amacına ulaştırmayacağını; sadece fani amaçları gerçekleştirebileceğini ifade ederek, asıl hedefin tek tanrıya yönelme çabası olduğu ifade edilmektedir.

⁵ Srila Bhaktivinoda Thakur'a göre sınırsal-marjinal enerji, Tanrı'nın özbenliğini oluşturan ebedi üç enerjiden birisidir. Bu enerjinin bütün canlı varlıkları kapsadığını söyler. Ayrıca bk. (Gita, 7/124).

⁶ Bu ifadeler Srila Bhaktivinoda Thakur'un tefsirine aittir (Gita, 7/124).

Yarı tanrıların varlığı inkâr edilmemekte onların özde Brahma'nın ruhani varlığını kalplerinde taşıdıkları belirtilmektedir. Verilen bilgilerin geneline bakıldığında sözü edilen durum Müller'in henoteizm iddiasıyla da örtüşmektedir. Bu henoteist algı çerçevesinde bilinmesi yani idrak edilmesi gereken Tanrı bu nihai hedefin gerçekleştirilmesi için koşulsuz adanmışlığı telkin eder.

2. *Gita*'da Tanrı'ya Adanmışlık

Tanrı'nın bilgisine ulaşmak ve onu idrak edebilmek için mevcut engelleri aşmak amacıyla yapılan uygulamalardan bir tanesi, *Gita*'da geçen adanmışlıktır. Bu inancın genel adı Bhakti'dir. *Gita*'da filizlenen bu inanç daha sonraki yüzyıllarda, şekilsel Hinduizm'in yerini almaya başlamış birçok dini hareketin çıkış noktası olmuştur (Weber, 1958: 308-316). Bu inanç birçok yerde geçmekle birlikte, *Gita*'daki "Bu nedenle her zaman beni hatırlayarak savaş, çünkü bu senin doğal görevin. Zihnini ve aklını bu şekilde bana adayarak, Bana ulaşsın. Bunda hiç kuşku yok." (*Gita*, 8/7) ifadesi açık ve anlamlıdır. Burada adanmış olmanın öncelikle zihinsel bağlamda bağlılık olduğu görülür. Zihinsel adanmışlığın göstergesi ise meditasyondur. Kişi bunu yine *Gita*'da geçen haliyle, en yüceyi (Brahma) düşünerek gerçekleştirir (*Gita*, 8/8).

Tanrı'ya kolayca ulaşmanın yolu, her zaman her koşulda tek bir hedef doğrultusunda onu hatırlamak ve Tanrı-kul ilişkisi açısından ilahi bir yakınlığa ilgi duyan kişilerden olmaktan geçer (*Gita*, 8/14). Dünyanın aydınlık ve karanlık olmak üzere iki yolu vardır. Aydınlık yol ile özgürlüğe ulaşılır. Buna karşın kişi karanlık yolla yeniden doğar. Karanlık ve aydınlık yolları bilen adanmış bir kişi yanılgıya düşmez. Bu nedenle her Hindu'nun adanmışlığa odaklanması gerekmektedir. Kişi ancak *Vedalar*'ı tekrar ederek, adak ve riyazette bulunarak Tanrı'nın kutsal yurduna gidebilecek erişkinliğe ulaşabilir (*Gita*, 8/26-28).

Adanmışlıktan uzak, tamamen boş umutlara, eylemlere, bilgi ve düşüncelere sahip kişiler, kendi mahvoluşlarına neden olan cahil ve şeytani yapıya bürünmüş durumdadırlar. Oysa adanmış ruhlar ilahi güce sığınır ve her şeyin ebedi kaynağı olarak gördükleri Tanrı'ya ibadet eder; ona hayranlık beslerler. Bu kimseler devamlı olarak Tanrı'nın yüceliklerini zikrederken, ruhani gerçekleri öğrenme çabası içindedirler (*Gita*, 9/12-14).

Tanrı, her zaman kendisini düşünmeye yoğunlaşan, her şekilde ona ibadet eden, tamamen ona dayanan kullarının ihtiyaçlarını giderme sorumluluğunu üstlenmiştir (*Gita*, 9/22). Bu sorumluluğa karşılık, eğer kişi ona kalpten gelen bağlılıkla bir yaprak, çiçek, su ya da meyve sunarsa,

Tanrı bu temiz kalpli adanmış kulun sunularını kabul edeceğini bildirmektedir. Hatta kul, ne yaparsa yapsın ya da neyi adak olarak sunarsa sunsun, her şeyi ona bir hediye olarak sunması koşuluyla, tutsak olmaktan kurtulup özgürlüğe kavuşacak ve ona ulaşacaktır (Gita, 9/26-28).

Tanrı herkese karşı eşittir. Ancak bu eşitliği kulların adanmışlığı ve bağlılığı bozabilmektedir. Nasıl ki kul ona sevgi ile bağlanırsa, o da kuluna sevgi ile bağlanacağını ifade etmiştir (Gita, 9/29). Hatta çok günahkâr biri adanmışlıkla sadece ona hizmet ederse, onu da kutsal bir kişi olarak görmek gerekir. Çünkü onun niyeti önemli kabul edilmiştir. Zamanla o kişinin de erdemli uygulamalara sahip olacağı ve huzura ereceği düşünülür (Gita, 9/30-31).

Bu verilerden anlaşıldığı üzere kişi hangi kasttan olursa olsun, her zaman Tanrı'yı düşünüp ona hakkıyla kulluk yaparsa ve her zaman ona ibadet edip saygılarını sunarsa, o bu şekilde kendini Tanrı'ya adanmış sayılır. Bunun en güzel semeresi maddesel dünyanın ıstıraplı hayatından, yani tekrarlanan doğum döngüsünden kurtulmaktır. Bu kurtuluş adanmış bir ruhla Tanrı'yı idrak edebilen dindarlara nasip olacaktır. Diğer taraftan *Gita* dindarlarına somut ve soyut yönleriyle Tanrı'yı tarif eder ki idrak edebilme yetileri güçlensin.

3. *Gita*'da Tanrı Brahma'nın Yücelikleri

Gita'nın onuncu bölümü, Tanrı Brahma'nın ilahi yücelikleri üzerine odaklanmıştır. Tanrı'nın özellikleri bazen herhangi bir konu anlatılırken araya sıkıştırılmış, bazen de art arda bu konu üzerinde durulmuştur. İnsanların, mevcut nesnelere ve tanrısal varlıkların arasında en iyi ya da en üstün olanı, Tanrı Brahma'nın kendisi olarak tasvir edilmiştir. *Gita*'da bu durum açık örneklerle anlatılır. Örneğin Tanrı *Gita*'yı insanlara, onların iyiliğini istediği için vaz etmiştir (Gita, 10/1). Bu onun yüce bir merhamete sahip olduğunu göstermektedir. Tanrı yücedir ve bütün yüce kişilerin ve göksel varlıkların kaynağıdır. Onun bu özelliği bilinmeli ve inananlar tarafından kabul edilmelidir ki, bunu kabul eden kişi günahlarından kurtularak kurtuluşa ulaşabilsin (Gita, 10/2-3).

Yine akıl, bilgi, yanılmazlık, sabır, doğruluk, zihinsel kontrol, duyuların kontrolü, mutluluk, mutsuzluk, doğum, ölüm, korku, cesaret, şiddetsizlik, mevcudata eşit bakış, doyum, riyazet, başış, ün ve kötü ün gibi canlılara ait bu sıfatların hepsinin kaynağı olan Tanrı, ezeli ve ebedidir. Ayrıca, yüce kişiler ve pirlere onun tarafından yetkili kılındığı gibi, insanlığın soyunun başlangıcı olan önemli şahsiyetlerin hepsi, Tanrı'nın zihni olan Brah-

man'dan doğmuştur (Gita, 10/4-7). Tanrı yücedir ve yüce olan her şeyin doğal kaynağı odur.

Tanrı kendisine adanmış kullarına merhamet eder (Gita, 10/11). *Gita*'nın muhatabı olan Arjuna, merhametli Tanrı'nın en yüce sığınak ve kurtarıcı olduğunu ifade etmektedir. Seçkin dindarlar onu ışık saçan, kendi kendine zuhur eden, ebedi "yüce kişi", bütün nimetlerin kaynağı ve ilahi dansından her şeyi var eden, bütün varoluşun kökeni olarak tanımlamaktadırlar (Gita, 10/12-13). *Gita*'da Tanrı'nın yüceliklerine dair ifadelerin bazıları şunlardır:

"Ey Partha, bil ki ben rahiplerin başı Brahastî'yim; Komutanlardan Kartikaya'yım ve kaynaklardan okyanusum." (Gita, 10/24). "Ben silahlardan yıldırımım ve ineklerden dilek gerçekleştiren göksel ineğim. Aşk tanrılarından soyu başlatanım ve tek başlı zehirli yılanlardan yılanların kralı, Vasuki'yim." (Gita, 10/28). "Arındıranlardan rüzgârım; kahraman silahşörlere Yüce Parasurama'yım; balıklar içinde köpek balığıyım ve nehirlere Ganj'im." (Gita, 10/31). "Ey Arjuna, tezahür eden her şeyin başlangıcı, ortası ve sonu benim. Her türlü bilgelik içinde öz benlik bilgisiyim ve filozofların felsefesiyim." (Gita, 10/32). "Ben düzenbazların kumarı ve muhteşem olanın ihtişamıyım. Ben zaferim, sebatım ve dürüst insanlardaki doğruluğun gücüyüm." (Gita, 10/36). "Şunu kesinlikle bil ki, görkemli, güzel ya da şahane ne varsa benim kudretim yalnızca bir zerreden doğmuştur." (Gita, 10/41). Dolayısıyla *Gita*'ya göre Tanrı her nesnenin, her durumun, her duygunun kaynağı ve en mükemmel halidir. Ondan tezahür edenler ne kadar gösterişli ve yüce olsalar da ancak ona ait bir zerreden fazlası değildir. Bu ifadeler yüce Tanrı'nın nasıl algılanması gerektiğini özetlemektedir. *Gita* bu aydınlatıcı bilgileri vermekle de kalmaz ve hedefine ulaşmış dindar bireylere kendini nasıl gösterdiğini de açıklar. Hatta destandaki olay örgüsü içerisinde başkahraman Arjuna'ya kozmik yapısı ifşa eder.

4. *Gita*'da Tanrı'nın Kozmik Yapısının Görüntüsü

Hinduizm'e göre Tanrı, insanların doğru yoldan saptıkları ve ilahi şeriatın dışına çıktıkları zaman, onları uyarmak için, kendi belirlediği bir avatara beden ile yeryüzüne iner (Kaya, 1997: 43; Schimmel, 1999: 287; Aydın, 2005: 69). *Gita*'nın anlatımına göre yine böyle bir süreçte Tanrı, Krişna isimli at arabacısının formunda yeryüzüne inmiştir. Kozmik yapısını fani varlıklardan bu şekilde gizlemiştir. Amacı, yeryüzünde ebedi bozgunculuğa sebebiyet verecek olan kraliyet mücadelesinde, kazanması gereken tarafın başarılı olmasını sağlamaktır. İşte bu mücadelenin ortasında, destanın başkahramanı Arjuna ile konuşup ilahi bilgileri ona neşrederken,

Arjuna Tanrı'nın kozmik formunu görmek istediğini ona söyler (Gita, 11/3-4). Tanrı, Arjuna'nın bu isteğine olumlu cevap verir; ancak kendisini olduğu gibi görebilmesi için ilahi gözlere ihtiyacı vardır. İnsanlardaki biyolojik gözler Tanrı'nın kozmik yapısını görebilme özelliğine sahip değildir. Bu yüzden Tanrı ona ilahi görüş yeteneğini de verir (Gita, 11/7-8). İlahi gözlerle bakan Arjuna Tanrı'nın göksel kokularla, göz kamaştırıcı takılarla ve havaya kalkmış parlak silahlarla, çok sayıda ağızdan ve gözden, çok sayıda mucizeden, parıltılı giysiden ve çiçek kolyelerden oluşan, ışık saçan bir görünüme sahip olduğunu görür (Gita, 11/10-11).

Diğer taraftan *Gita*'da yapılan tasvirlerle baktığımızda Tanrı'nın bedeninde yarı tanrılar, yaşamın bütün türleri, göksel pirlar ve yılanlar, Mahadeva ve lotus çiçeğinde oturan Brahma vardır (Gita, 11/15). Bütün yönlerde çok kollu, çok karınlı ve çok ağızlı sonsuz bir form bulunmaktadır (Gita, 11/16). Gözleri güneş ve aydır, ağız alev alev yanan ateştir (Gita, 11/19). Bütün cephelere ve gökyüzü ile yeryüzü arasındaki bütün boşluğa sadece o yayılmaktadır. Bütün yarı tanrılar onun içine girmektedir (Gita, 11/20-21). Ağzı kıyamet ateşini andırmaktadır. Kozmik formu binlerce renkten oluşmaktadır. Dişleri korkunçtur. Görüntüsü tüyler ürperticidir (Gita, 11/24-25). Dişleri kötülerin cezalandırıcısı görevini üstlenmektedir (Gita, 11/26-27). Tanrı'nın bu formunu görme şerefi sadece Arjuna'ya verilmiştir (Gita, 11/47). Arjuna bu anda, bütün insanlığın ve evrenin kaderini net bir şekilde görür. Var oluş ve yok oluş aynı anda Brahma'da cereyan ederken, Arjuna bu görüntüyü izlemeye daha fazla dayanma gücünün kalmadığını Tanrı'ya bildirir ve eski formuna dönmesini rica eder. Tanrı da Arjuna'nın bu isteğini kabul eder. Bu olayla Arjuna, hakikate farklı bir bakış açısıyla bakabilme özelliği de kazanmıştır. Hakikatin sırrına ermiş olmanın verdiği hazzı yaşar. Arjuna'nın yaşadığı manevi hazzın yaşanması her inanan için mümkündür. Bu ruh halinin elde edilmesi için takip edilmesi gereken yol ve yöntemler vardır. Bunların da önemli bir kısmı *Gita* içerisinde anlatılır.

5. *Gita*'da Tanrı'ya Ulaşmanın Yolları

Daha öncede belirttiğimiz gibi *Gita*, Hindu bir inananın nihai amacının Tanrı'ya ulaşmak olması gerektiğini vaz eder. Sonsuz bir sevgi ve saygı çerçevesinde onu hayatının merkezine koymalıdır. Diğer taraftan Hinduizm'de Tanrı'ya ulaşmak Atman ve Brahman inançları çerçevesinde nihai bir hedeftir. Bu hedefi gerçekleştirmek için birçok dini yöntem ve ritüel geliştirilmiştir (Çağdaş, 1960: 117-118). Ancak *Gita* bu yollardan bazıları üzerinde özellikle durur. Çünkü onun sunduğu yolları takip edip başarıya ulaşan insanlar duyularını tam anlamıyla kontrol altında tutabilen kişiler olacaktır. Bu kişiler her şeyi eşit gözle görür ve kendilerini bütün varlıkların

iyiliğine vakfetmişlerdir. Onlar Tanrı'nın cismani olmayan, her yöne yayılmış, idrak edilemez, değişmez, hareketsiz, ebedi, sıfatsız Brahma yönüne ibadet ettikleri için Tanrı'ya ulaşırlar (Gita, 12/3-4). *Gita*'ya göre kişi her zaman zihnini Tanrı'ya yoğunlaştırıp aklını ona vermek zorundadır. Aklını onda tutamıyorsa, tekrar tekrar hatırlama uygulaması yapmalıdır. Bhakti hareketiyle ortaya çıkan Shizm'in Nam Yoga uygulaması belki de bu anlayış çerçevesinde gelişim göstermiştir. Bu yönüyle ilgili emir dikkat çekicidir. Ayrıca kişi bunu da yapamazsa, eylemlerini Tanrı'ya sunma çabası içine girmelidir. Bu da olmazsa Tanrı'nın rızası için eylemlerinin neticesinden vazgeçmelidir (Gita, 12/8-11).

Yine *Gita*'ya göre nefret duygusunu bilmeyenler, herkese karşı arkadaşça ve sevecen olanlar, sahiplenme ve egodan uzak olanlar, her koşulda dengede kalabilenler, bağışlayıcı, hoşnut, zihnini ve aklını Tanrı'ya odaklamış, sarsılmaz azim sahibi öz denetimi mükemmel olanlar, Tanrı'nın değerli kullarıdır (Gita, 12/13-14). Kimseye huzursuzluk vermeyen ve kimseden huzursuz olmayan, coşkudan, öfkeden, korkudan ve kederden özgür olan kişi, beklentisi olmayan, temiz kalpli, işinin ehli, taraf tutmayan, korkusuz olan ve bütün bencil girişimleri terk etmiş kişi, ne coşan ve ne de küsüp darılan, hem hayırlı hem de hayırsız çabaları bırakmış olduğu için ne yakınan ne de özlem duyan ve adanmışlığa sahip olan kişi, Tanrı katında çok değerlidir (Gita, 12/15-17).

Diğer bir husus da saygılı davranmada ve saygısızlık yapmada en yakını ve düşmanı ayırt etmeyen; soğuk, sıcak, zevk ve acının mevcudiyetinde dengeli olan; bütün bağılıklardan vazgeçmiş, yergiyi ve övgüyü bir tutan; düşünceli hareket eden, aile ocağına düşkünlüğü bulunmayan ve zihni huzurlu olan, adanmışlıkla donanmış kişi, Tanrı'yı yaşamının hedefi bilerek onun gösterdiği yolu bütün kalbiyle izler. Bu sadık kullar, Tanrı için son derece salih kişilerdir (Gita, 12/18-20). Onlar Tanrı'ya ulaşmak ve sonsuz huzura kavuşmakla müjdelenmişlerdir. Bu müjdeye mazhar olmak için büyük bir adanmışlık (Bhakti) duygusuyla beraber kişinin takip etmesi gereken yollar sırasıyla, karşılıksız eylem, bilgi, eylemsizlik ve meditasyondur.

5.1. Karşılıksız Eylem Yolu

Gita'yı incelediğimizde idrak sahipleri tarafından uygulanan bilgelik yogası ve dünyada faal olanların uyguladıkları karşılıksız eylem yogası kişiyi Tanrı'ya ulaştırmanın temel yollarındandır. Her iki yol da adanmışlık uygulamasının başlangıç düzeyinde yer alır. Çünkü adanmışlık boyutuna giden merdiven birdir ve uygulama, ulaşılan düzeye göre iki türlüdür (Gita, 3/3). *Gita*, fiziksel olarak ellerine, ayaklarına ve diğer eylem duyularına

engel olan, ama zihni dünya nesnelileri ve şehvetli arzularıyla meşgul olan kişiyi aptal ve ikiyüzlü olarak nitelemektedir. Ancak evli olduğu halde duyularını zihniyle dengelemiş ve karşılıksız eylemde bulunmaya devam etmiş kişileri üstün görmektedir. Bu kişiler ikiyüzlü değil, aksine tutarlı bireylerdir. Ayrıca yine de aktif olmak tembellikten kat kat iyi kabul edilmiştir. *Gita* faal olmayan kişilerin varlıklarını bile sürdürmeyeceklerini açıkça bildirmektedir (*Gita*, 3/6-8).

Aktif hayat sürmenin bir göstergesi olarak kişilerin kastlarında belirlenmiş görevlerini yerine getirmeleri istenir. İnsanlar bu görevlerini karşılık beklemeden yaparsa, özgürlüklerine ulaşacaklardır (*Gita*, 3/20). Tanrı'nın bizzat kendisi herhangi bir görevle yükümlü olmadığı halde, sürekli faaliyet halindedir. Çünkü kendisini kullarına kötü örnek olmaktan alıkoymaya çalışmaktadır. Eğer eylemlerinden vazgeçerse, kulları da onu örnek alacaktır (*Gita*, 3/22-24). Eylemler konusunda sıradan insanların hatta Tanrı'nın dahi sorumlulukları olduğu gibi, bilge kişilerinde sorumlulukları vardır. Bilge kişiler de cahiller gibi, bağlılık duygusuyla çalışmak ve geçimlerini sağlamak zorundadırlar. Görevlerini yerine getirme konusunda asla gevşeklik göstermemelidirler (*Gita*, 3/25-26).

İnanç sahipleri eylemlerini gerçekleştirirken eylemin günah ya da sevap sayılabilecek neticelerini göz önünde bulundurması gerekir. Bu yüzden hangi eylemler sevaba, hangi eylemler günaha götürür bilinmesi şarttır. Bazı durumlarda bu eylemlerin neler olduğunu bilmek de yetmez. Çünkü kişinin bu eylemleri yapmama noktasında direncini kıracak bazı nedenler vardır. Kişiyi günahkâr eylemlere sürükleyen nedenlerin başında dünyasal zevk alma arzusu gelir. Çünkü bu arzu farklı durumlarda öfke yaratır ve aşırı derecede fesatlığa sebep olur. Arzular bu nedenle insanın dünyadaki en büyük düşmanıdır (*Gita*, 3/37). Ateş dumanla nasıl perdelese, bir ayna toz tabakası tarafından nasıl örtülürse ve cenin rahmin içinde nasıl kapalı kalırsa, bu arzu da canlı varlığın bilincini bu şekilde örter. *Gita*'ya O açgözlü bir ateş gibi yanıp durmaktadır (*Gita*, 3/38-39). Kişi bu korkunç düşmanı, yani arzuyu, ancak ruhun akıldan üstün olduğunu bilerek, zihni akılla dengeye getirerek yok edebilir (*Gita*, 3/43). Bu düşman kişinin eylemlerinin doğru ya da yanlış olması noktasında belirleyici bir işlevi yürütmektedir. En çok da kişinin eylemlerinde bir karşılık beklemesine neden olabilmektedir.

Kısacası eylem yolu, ruh, beden ve zihin boyutlarıyla ele alınmıştır. Kişi her üç boyutta da yapması ve yapmaması gerekenleri tam anlamıyla bilmek zorundadır. Bu bilgiler dâhilinde eylemlerini şekillendirebilir. Bazen eylemde bulunmak gerekirken bazen eylemsiz olmak eylemin kendisi ka-

bul edilir. Kişi haddini bilmeli ve kendi sorumlulukları çerçevesinde hareket etmelidir. Kişinin başkasının görevini çok iyi yapmasındansa, kötü de olsa kendi görevini yapması esastır. Kişinin görevi başında ölmesi daha iyidir. Çünkü başkasının görevini yapmak hem tehlikelidir hem de Tanrı'nın bireyden istediği eylem değildir (Gita, 3/35). Aksi halde onun kurmuş olduğu şer'i düzenin bozulmasına neden olunur ki bu Tanrı'nın istemediği bir durumdur. Eğer Tanrı, birey için bu eylemleri uygun görseydi, bulunduğu kasti ona göre ayarlardı. Sonuç olarak *Gita*'ya göre Tanrı'nın bireye çizmiş olduğu eylem yolu ile o bireyin kasti uyumlu olmak zorundadır. Unutulmaması gereken noktada, eylemler tanrı buyruğu olduğu için yapılmalı ve semeresi zihni meşgul etmemelidir.

5.2. Bilgi Yolu

Gita'nın bir pasajında, bütün eylemleri bilgi ateşinde yakan kişi, bilge kişi olarak tanımlanmaktadır (Gita, 4/19). Bu kişiler duyuların bütün işlevlerini ve yaşam güçlerini yoganın bilgi ateşiyle tutuşturmuşlardır (Gita, 4/27). Bilgi, Tanrı'ya sunulan adaktır. Bu tür bir adak, *Vedalan* zikretmek ve iç gözlem amacıyla onu incelemekle yapılabilir (Gita, 4/28). Pek çok adak çeşidi olsa da bilgi adağı maddesel adaktan üstündür. Çünkü her türlü eylemin mükemmelliği bilgide doruk noktasına ulaşacağı düşünülmektedir (Gita, 4/33). Davranışların bilinçle bütünleşmesi, eylemi makbul kılmaktadır. Aksi davranışlar ancak bilinçsiz refleksler kadar değerli görülmemiştir.

Bu nedenle kişi bilgiyi elde etmekle yükümlüdür. Diğer taraftan kişinin bu yükümlülüğünü yerine getirmesi için manevi öğretmenlere ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç yeni sorumlulukların ortaya çıkmasına neden olur. Bu sorumluluklar da manevi öğretmenlerin gönüllerinin hoşnut edilmesi ve ihtiyaçları doğrultusunda memnun edilmeleridir. Bu yüzden de onlara yerinde sorular sormak ve içtenlikle hizmet etmek gerekir. Manevi öğretmenler, mutlak gerçeğin doğrudan idraki kendisine bahşedilmiş kimselerdir. Bunu başkalarına ancak yine onlar aktarabilirler (Gita, 4/34). Bu yetenekleri onları değerli kılmıştır.

Manevi öğretmenlerinden gerekli bilgiyi öğrenen kişi çok günahkâr olsa da, bu günahtan ancak elde ettiği bilgi ile kurtulabilir. Ateşin çırayı küle çevirmesi gibi, edindiği bilginin ateşi de dünyasal eylemlerin hepsini yakıp kül eder. *Gita*'ya göre bu dünya da bilgi kadar saf ve temiz bir şey yoktur. *Gita*'da bahsi geçen bu saf ve temiz bilgi, ilahi hakikatin bilgisidir. İlahi hakikatin bilgisine de karşılıksız eylem yogasıyla ulaşılabilir. İşte bu karşılıksız eylem yogasının sunduğu bilgiye sahip kişiler, sadık ve duygusal

kontrolünü sağlayabilen kişilerdir. Bu halin neticesi ise sonsuz huzura er-
mektir (Gita, 4/36-39).

5.3. Eylemden Vazgeçme Yolu

Gita'da karşılıksız eylem yolu daha üstün tutulsa da eylemden vaz-
geçme yolu da Tanrı'ya ulaşmanın yollarından biri olarak gösterilmiştir
(Gita, 5/2). Vazgeçme yolu, neticesi itibariyle karşılıksız eylem yolundan
ayrı tutulmamalıdır. Kişiler bu iki yoldan birini mükemmel bir şekilde takip
ettiklerinde, her ikisinin de sonucunu elde edeceklerdir (Gita, 5/4). Bunun-
la birlikte karşılıksız eylem olmadan sadece eylemden vazgeçmek, bazen
keder sebebi olarak görülmüştür (Gita, 5/6). Bu yolu takip etmek, kişinin
kederlere katlanma eşiğine bağlıdır.

Karma yogiler kendilerini arındırmak için bağıllıktan vazgeçerek, ey-
lemleri sadece beden, zihin, akıl ve duyuyla yerine getirirler (Gita, 5/11).
Kendini idrak etmiş karma-yogi görme, duyma, dokunma, koklama, yeme,
hareket etme, uyuma, soluma, konuşma, boşaltma, nesnelere kavrama,
göz kırpma ve benzeri faaliyetleri ile kendi duyu organlarının -gözleri, ku-
lakları, derisi, burnu ve dili- kendilerine ait olan form, ses, dokunma, koku
ve tat nesnelere meşgul olur. Dolayısıyla, ben hiçbir eylem yapmıyorum
diye düşünür (Gita, 5/8-9). Bu anlayışa göre gerçek kişi beden ve organ-
larından bağımsızdır. Bu bağımsızlık kişiyi eylemsiz yapmaktadır.

Karma-yogi, eylemin meyvelerine bağlanmaktan vazgeçerek sürekli
huzura kavuşur. Duyu kontrolüne ulaşmış canlı varlık, bütün eylemlerden
zihinsel olarak vazgeçerek mutlu yaşar. Kendisi orada ne bir eylemde bu-
lunur ne de başkalarının eylemde bulunmasına neden olur (Gita, 5/12-
13). Yine *Gita*'ya göre düşüncelerini kontrol etmiş, arzu ve öfkeden özgür-
leşmiş ve ruhun yapısı hakkında bilgi kazanmış olan vazgeçmişlik mert-
besinin insanları yaşasalar da ölseler de özgürdürler (Gita, 5/26). Eylem-
sizlik hali, eylem haline göre düşük bir değere sahip olmakla beraber uy-
gulanması olumlu sonuçlar doğuran bir durumdur.

5.4. Meditasyon Yolu

Hinduizm geleneğinde meditasyon yolu kişinin zihin faaliyetleriyle
alakalıdır (Ellwood & Alles, 2007: 287). Yine bu çerçevede düşünmediğin-
de basit makinalara dönüşen insan, *Gita*'ya göre zihin faaliyetleriyle ken-
disini yukarı çekmelidir. Zihin bazen canlı varlığın dostu, bazen de onun
düşmanıdır. Zihnine hükmeden insanın zihni onun dostu olur. Zihnini kont-
rol etmeye gücü yetmeyen insanın zihni, bir düşman gibi onun aleyhine
çalışır (Gita, 6/5-6). İşte meditasyon, kişinin bu iki halli yetisini kontrol
etme gücü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zihnine hükmeden yogi, soğuk-sıcak, mutluluk ve mutsuzluk ya da övgü ve yergiden etkilenmeden, huzur içinde derin meditasyon içinde kalır. Bilgi ve idrak sayesinde her zaman kendi içinde doyumlu, tamamen ruhani yapısına odaklanmış, duyularını kontrol eden ve bir avuç toprağa ya da altına eşit gözle bakan kişi meditasyonun uç noktasına ulaşır. Böylesine seçkin bir yogi, bir dostu, bir düşmanı, bir arabulucuyu, nefret edilen birini, herkesin iyiliğini isteyen birini, bir akrabayı, bir azizi ve bir günahkârı aynı gözle görür. Yoginin yapması gereken, kimsenin olmadığı bir yerde tek başına kalarak zihnini sürekli konsantrasyon halinde tutmaktır (Gita, 6/7-10).

Gita'ya göre meditasyon yapımının belirli kuralları vardır. Yogi ne çok yüksek ne de çok alçak olan temiz bir yerde kusa otu, geyik derisi ve kumaşla sert bir yer hazırlar. Sonra oraya oturup bütün zihinsel ve duyuşsal faaliyetlere hükmeder. Konsantrasyonla kalbini arındırmak için meditasyon uygular (Gita, 6/11-12). Yogi bedenini, başını ve boynunu bir hizada ve dik tutup dengede kalarak, başka hiçbir yöne gözünü kaydırmadan, bakışını bir noktaya, tam gözlerin arasına odaklar. Sakin, korkusuz ve bekalet yemininden huzur bularak, dört kollu Tanrı Vişnu'ya kendini adanmış bir şekilde meditasyon yapar. Maddesel zevke önem vermeyen yogi, maddesellikten özgür olmanın huzurunu yaşar. Ayrıca yoga, obur veya tam tersi iştahsız davranan ile uyku düşkünü ya da yeterli uyumayan kişi tarafından yapılmamalıdır (Gita, 6/13-16). Düzenli bir şekilde yemek yiyen, dinlenen ve düzenli çalışan ve belli saatlere bağlı kalan bir insanın uyguladığı yoga, kişiyi bütün acılarından kurtaracaktır (Gita, 6/17). Bu ifadelere bakılırsa meditasyon, bireyin günlük hayatını da belli bir disipline sokmaktadır. Bu disiplin kişinin ruhsal dengesini sağlayabilmesi için gerekli olan disiplindir. Disiplin edilmemiş günlük hayat, beraberinde stres, bıkkınlık ve insan ilişkileri açısından tükenmişlik sonucunu doğurabilmektedir. Meditasyon dini boyutunun dışında bu kötü hallerin reçetesi olarak sunulmuştur.

Bir yogi, zihnini dünyasal düşüncelerden çekip onu kararlılıkla öz benliğe odakladığında dünyasal arzulardan özgür olarak gerçek anlamda yogada yer alır, ya da "mutlak" ile bağlantıda olur. Rüzgarsız yerde duran lamba alevi nasıl hiç titreşmezse, öz benliğe yoğunlaşmış yoginin zihni de, konsantrasyon sırasında asla kıpırtılı olmaz (Gita, 6/18-19).

Yoga uygulamasını yapacak kişi, arzularını kamçılaman bütün düşünceleri terk etmeli ve zihni kullanarak duyuları bütün maddesel nesnelere geri çekmelidir. Kişi akli dengeye getirerek zihni yavaş yavaş sakinleştirmeli ve onu sadece öz benliğe odaklamalıdır. Kararsız olan zihin, hangi dünyasal nesnenin peşine takılmış ise hemen geri çekilmeli ve sadece öz

benlikte tutulmalıdır (Gita, 6/24-26). Bunlar yoga, yani meditasyon yapılırken dikkat edilmesi gereken önemli hususlardır.

Yine *Gita*'ya göre meditasyon yapınca tutkular yatışır, kalp huzurla dolar, bağıllık, korku ve öfke gider ve kişi öz benliği idrak etmenin aşkın sevincini ve coşkusunu yaşar. Öz benliğin idrakine böyle yoğunlaşınca, temiz kalpli yogi, ilahi olanla temas kurmanın sınırsız vecdine ulaşır ve "Yüce Ruh" idrak eder (Gita, 6/27-28).

Bilinci sonsuzla birleşmiş olan yoga ustası, evrenin ruhunu görür denilmiştir. O bütün varlıkların içindeki "Yüce Ruh'u" görür ve bütün varlıkları da "Yüce Ruh'un" içinde görür. Her şeyde Tanrı'yı gören ve her şeyi Tanrı'da gören kişiler için Tanrı asla kaybolmaz. O kişi de Tanrı için değersiz değildir. Ona sığınan ve Yüce Ruh olarak her canlı varlığın kalbinde bulunan değişmez tanrı formunun içinde ona hayranlık duyan yogi, her koşulda Tanrı'nın içinde yaşar (Gita, 6/28-31). Meditasyonda ustalaşarak bütün canlıların mutluluklarını ve mutsuzluklarını kendilerinininki ile bir tutan yogiler, Tanrı tarafından yogilerin en üstünü olarak kabul edilmiştir (Gita, 6/32).

Yoga uygulamasında herkes başarılı olamaz. Bu uygulamada başarısız olan kişinin başarısızlığının nedenleri sebatsızlık, yanlış uygulama, fedakârlıktan yoksunluk ve maddesel eğilimlere bağıllıktır (Gita, 6/37-38). *Gita*'ya göre başarısız yoga uygulayıcıları için bir kayıp söz konusu değildir. Çünkü o bu dünyadaki cennet boyutunun mutluluğundan ve aşkın mekandaki "Yüce Ruh" görme fırsatından mahrum bırakılmayacaktır. Zira onun yaptığı davranış, erdemli kabul edilmiştir (Gita, 6/40). Başarısız yoga uygulayıcısı, büyük adak gerçekleştirenlere nasip olan bütün o cennet katlarında uzun yıllar kaldıktan sonra, saf ve dürüst uygulamalara bağlı olan saygın varlıklı insanların evinde yeniden dünyaya gelecek (Gita, 6/41) ya da saygın ve yoga uygulamasını sadakatle izleyen bir yoginin ailesinde yeniden doğacaktır. Geçmiş yaşamlarındaki bilgelik, bu yeni hayatlarında canlanacaktır (Gita, 6/42-44).

Yogiler, katı riyazetlere kapılmış kişilerden üstündür. Brahma'ya ibadet eden bilgi ve eylem adamından da üstündür. Yogiler içinde en üstün olan, saf adanmışlık içerisinde metinlere tam inanç besleyen ve Tanrı'nın ilahi yüceliklerini duyarak ve zikrederek bütün kalbiyle Tanrı'ya hayranlık duyan ve bütün hizmetlerini ona sunan kimselerdir (Gita, 6/46-47). Yogi olmak Hindu inanç sahiplerinin önüne bir ideal olarak koyulmuştur.

Nihai hedef olarak gösterilen Tanrı'ya ulaşma yani onunla bütünleşme belli uygulamalar gerçekleştirilmeden mümkün değildir. Bu uygulama-

malar Tanrı'ya ulaşma yolları olarak adlandırılmıştır. Bu yollardan belli başlıları *Gita*'da tarif edilmiştir. Yapılan tariflere ve atfedilen değerlere bakıldığında bunların en üstünü, ona karşı saf adanmışlık duygusuyla bağlanmaktadır. Bunu sırayla meditasyon, bilgi, eylem ve eylemsizlik uygulamaları takip eder.

Sonuç

Hinduizm inancına sahip insanlar politeist tanrı anlayışı çerçevesinde hiçbir zaman taşta taş, ağaca ağaç ya da herhangi bir canlıya kendi özelliğinden dolayı değil de, onun içerisinde bulunduğu inandıkları yüce bir ruhun varlığı düşüncesiyle tapınmışlardır. Değerli olan onun içerisindeki veya onunla bağlantılı olan özdür. Onlara göre bir ve aynı olan tanrısal öz, sadece farklı bedenlerde kendini var etmiştir. İşte yine böyle bir süreçte bedenlenmiş olan Tanrı Vişnu, at arabacısı Krişna formunda hakikatleri Arjuna isimli mitolojik kahramana vazetmiştir. Tanrı'nın, doğrudan kozmik yapısını göstererek en güzel ezgilerle söylemiş olduğu tanrısal hakikatler *Bhagavad Gita* isimli metinde toplanmıştır. Bu yüzden bütün Hindular *Gita*'da kendi inancına dair birtakım öğretiler bulur ve özellikle inandığı Tanrı hakkında birinci elden bilgilere buradan ulaşır. Çünkü bu metinde konuşan da konuşulan da Tanrı'dır. Dolayısıyla *Gita*'nın içerisinde en fazla üzerinde durulan konu Tanrı'dır. Bu Tanrı kozmik, dünyevi ve ilahi yönleriyle, destanın kahramanı Arjuna nezdinde bütün inananlara kendini açığa eder.

Öncelikle *Gita*'nın Tanrı'sı bir zattır ve bütün kişisel özellikleri sergilemektedir. Tanrı, tasvirlerinde bir insan olarak karşımıza çıkar. Güçlü kolları vardır ve lotus çiçeği gibi gözlere sahiptir. Ancak bu insanilik bedenseldir. Aynı ruhsal öz başka birçok canlının bedeninde barınabilmektedir. Diğer dini metinlerde anlatılan ulûhiyetlerden farklılaşmasını sağlayan en dikkat çekici özelliği ise, dünya üzerinde kötülük iyiliğe baskın konuma yükseldiğinde, doğruluğu kalıcı kılmak ve dharmaya aykırı davrananları cezalandırıp yok etmek için dünyaya bir canlının bedeninde doğmasıdır. O yer yüzünden bir peygamber seçmek yerine, bizzat kendisi bozulan düzeni tesis eder. Ayrıca Tanrı, bilinen âlemin dışında ve üzerindedir. Âlemin katmanlarında da ona denk bir varlık yoktur. Aynı zamanda, özellikle ondaki aşkın olma hasletini somutlaştırmak amacıyla tekrar tekrar bilinen varlıklardan örnekler verilmektedir. Verilen örneklerde onun varlık kategorilerinin tamamı arasında en mükemmel olduğunu gösterme çabası gözlerden kaçmaz. Ayrıca kendisinden var ettiği canlıların cüz'i de olsa ona ait özellikler taşıması normal karşılanmıştır. Çok sayıda benzetmeye başvurulmasının bir diğer nedeni ise, sınırlı kavrayışa sahip insana, Tanrı'yı anlatabilme endişesidir.

Yine *Gita*'da Tanrı için “yüce”, “görünmeyen” ve “değişmez” ifadeleri kullanılmaktadır. Bu, ondaki aşkınlık özelliğini göstermek içindir. Çünkü âlemdeki her şey sürekli değişim halindedir. Ama Tanrı'nın başlangıcı, ortası ve sonu yoktur. O, değişimlerden münezzehtir. Evrendeki bütün varlıklar doğup ölürlen Tanrı doğmadığı gibi ölmeyecektir de; hatta bu metafizik gerçeğin bizzat kendisi odur. Bu durumla alakalı olarak bilinmesi gereken bir diğer algı, onun avataraları vasıtasıyla doğmasının hükümdarların tebdili kıyafet yapmasından farksız olduğudur. Diğer varlıkların doğumu ile aynı durum değildir. Öte yandan *Gita*'da Tanrı'ya bağlılık ve koşulsuz sevgi özellikle vurgulanmıştır. Çünkü Tanrı Vişnu, kullarına eşit mesafede durmaktadır. O, mahlûkatına özel bir sevgi beslemediği gibi hususi bir nefret de duymamaktadır. Kulun gayretleri onu kula yaklaştırır. Bu yakınlık ve alaka, kişinin Tanrı'da Tanrı'nın da kişide birleşmesini sağlayacak seviyeye ulaşabilmektedir. Bu durum göstermektedir ki ilk etapta nötr tutum takınan Tanrı zamanla kendisini arayanlar lehine tavır değiştirmektedir.

İnsanlar Tanrı'nın kendilerine kayıtsız kalmasını istemiyorlarsa ona koşulsuz sevgi gösterip, bazı uygulamalara riayet etmek zorundadırlar. İncelediğimiz kutsal metinde Tanrı'ya ulaşmak isteyen kullar için birçok yol ve kural sunulmuştur. Kendini ona adamak, ibadetlerde samimi olmak, karşılık beklemeden eylemlerde bulunmak, yoga, meditasyon ve riyazet bunlardan bazılarıdır. Ancak riyazette aşırıya gitmek de çok iyi karşılanmamıştır. Yani basit yollarla kişinin olgunlaşması ve nefsinin terbiye etmesi istenmiştir. Şekilsellikten önce manevi gelişim ve samimiyet öne çıkartılmıştır. Bu yönüyle de *Gita*'nın tanrı algısı, Hinduizm'in arkaik dönemlerindeki tanrı tasavvurlarının değişim ve dönüşümlerini ortaya koyar niteliktedir. Nitekim bu algı daha sonraki dönemlerde özellikle İslam kültürünün Hindistan'a hâkim olmaya başladığı yüzyıllarda Bhakti hareketleri olarak kendini göstermiş ve heretik yapıların oluşmasına neden olmuştur.

Kaynakça

- Alıcı, Mustafa (2017). *Dinler Tarihinin Batılı Öncüleri*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aydın, Mehmet (2005). *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*. Konya: Din Bilimleri Yayınları.
- Çağdaş, Kemal (1960). “Bhagavadgita”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 18(1-2): 93-121.
- Ellwood, Robert S. & Alles, Gregory D. (2007). “Meditation”. *The Encyclopedia of World Religions*. Ed. Robert S. Ellwood. New York: Facts on File an Imprint and Publish.

- Gandhi, Mohandas K. (1987). *The Essence of Hinduism*. Ahmedabad: Navacivan Publishing House.
- Gandhi, Mohandas K. (2004). *Gandhi'ye Göre Gita*. Çev. Vecihi Karadoğan ve Seda Çiftçi. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Günay, Nasuh.(2007). “Yoga'nın Mahiyeti ve Çeşitleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19: 52-79.
- Jones, Constance A. & Ryan, James D. (2007).*Encyclopedia of Hinduism*. Ed. J. Gordon Melton. New York: Facts on File an Imprint and Publishing.
- Kaya, Korhan (1997). *Hint Mitoloji Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kutlutürk, Cemil (2009) *Upanişadlar'ın Hint Kutsal Metinleri Arasındaki Yeri ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlutürk, Cemil (2019). “Gurmat-Shizm”. *Dünya Dinleri*. Ed. Şinasi Gündüz. İstanbul: Milel ve Nihal Yayınları, 223-232.
- Max Müller, Friedrich (1878). *Lectures on the Origin and Growth of Religion as Illustrated by the Religions of India*. New York: Scribner.
- Max Müller, Friedrich (1882). *Introduction to the Science of Religion*. London: Longmans, Green.
- Schimmel, Annemarie (1998). *Dinler Tarihine Giriş*. İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- Sena, Cemil (1993). *Tanrı Anlayışı*. İstanbul: Serüven Kitabevi.
- Sridhar, Swami Bhakti Raksak (2008).*Güzel Tanrı'nın Gizli Hazinesi Srimad Bhagavad Gita*. Çev. Krishnendrani Devi Dasi. Ankara: Saraswata Yayınları.
- Weber, Max (1958). *The Religion of India*. Illionois: the Free Press of Glencoe.
- Yitik, Ali İhsan (2015). “Hinduizm”. *Dinler Tarihi El Kitabı*. Ed. Baki Adam. Ankara: Grafiker Yayınları, 316-350.
- Yitik, Ali İhsan (2017). *Doğu Dinleri*. Ankara: İSAM Yayınları.